

L'ARQUITECTURA MODERNISTA A IGUALADA

(Fitxes tècniques, evolució, anàlisi tipològica i decorativa.
Igualada 1900-1909.)

Per **PAU LLACUNA I ORTÍNEZ**

INTRODUCCIÓ

L'arquitectura modernista a Igualada abarca un període que va des de començaments de segle, 1900, fins a 1919.

Podem observar com la primera data en que es construeix a Igualada un edifici, amb tota voluntat Modernista, coincideix amb el ple desenvolupament de l'estil a Barcelona¹.

Al llarg d'aquests dinous anys (amb buits en els anys 1907, 1909, 1910, 1915 i 1918) analitzem un total de vint-i-nou edificis, resultat escàs si mirem el nombre d'edificacions d'aquests anys a la ciutat. Tot i així l'Arquitectura igualadina incorporà amb el modernisme, i per primera vegada, un estil de manera popular, entenen per popular, el fet de què edificis amb unes característiques determinades siguin la majoria per particulars i no de l'administració pública o de l'església².

Limitem el nostre estudi als elements exteriors de les construccions, és a dir, a la façana, i en poques ocasions a les entrades i escales, aquest fet potser dona una mica de sensació d'estudiar l'arquitectura com a decorat de la ciutat, en som conscients, però la manca de plànols de les distribucions interiors, degut a que l'Ajuntament sols exigia tres còpies de la façana, és a dir, del que afectava a embelliment de la ciutat, ens obliga a seguir per aquest camí.

La façana serà, doncs, on estudiarem el modernisme arquitectònic local, i és el lloc on es desenvolupa. Fet que demostra la utilització que el propietari fa d'aquesta arquitectura, que l'empara com a prestigi social.

«En certa manera es pot parlar d'una arquitectura modernista reduïda als paraments de les façanes que, si bé es margina de consideracions espacials que vénen a definir l'arquitectura, té un valor estilístic important i acusa una intervenció amb arrels sociològiques òbvies. Així els elements d'una façana considerada com un monumental grafisme es presenten també com una característica de l'estil³.» Aquest modernisme denominat «Manierista»⁴ serà el que en l'ambient local obtindrà més força en una primera època (1900-1908), «un modernisme amb un elevat grau d'ornamentació gratuïta com un pur segell d'adscripció al moviment pictòric i a les arts industrials»⁵.

1. Bohigas, Oriol.- *Reseña y catálogo de la arquitectura modernista* col. Palabras en el tiempo-Edit. Lumen Barcelona 1973.

2. Escluiu d'aquest estudi dos edificacions: un d'en Cèsar Martinell (1921), un celler agrícola (poc representatiu de l'autor), i l'Asil d'ancians de Rubió i Bellver (1931-1936). Per aquest fet ens basem en dos criteris distints: el cas de Rubió o Bellver per l'època que es construeix, que quasi és un Neomodernisme, siensem, que l'autor que col·loca els finals del modernisme més allunyat és Oriol Bohigas a l'any 1926 (*Reseña y Catálogo de la Arquitectura Modernista-Palabras en el tiempo-Lumen 1973*, pag. 68). El de Cèsar Martinell pel criteri de J. Solà Morales en el llibre *Las construcciones agrarias en Cataluña* edicions del col·legi d'arquitectes l'any 1976, en la que afirma que C. Martinell és un Noucentista, encara que potser més per ideologia que per mètode o estil de construir.

3. BOHIGAS, Oriol.- *Reseña y catálogo de la arquitectura modernista*. Col. Palabras en el tiempo. Lumen. Barcelona 1974. Pag. 253.

4. FLORES, Carlos.- *El Modernismo catalán*, del llibre Benevolo Leonardo.- Història de la arquitectura moderna -Biblioteca de arquitectura- Ed. Gustavo Gili 2ª edició Barcelona 1974.

5. BOHIGAS, Oriol.- Obra citada. pag. 253.

Tot i així, a partir del primer decenni i sobretot del 1916, l'arquitectura local elabora unes construccions més simples i pròpies dels nous corrents arquitectònics, amb una serenitat formal, on els elements decoratius són a la vegada funcionals. Pel que el període comprès entre 1900-1919 el podem dividir en dues èpoques, una que anirà des de 1900 a 1908, i l'altra des del 1911 a 1919. Aquests dos blocs respondran a dos criteris distints, a dos moments del corrent modernista general, a dos maneres de decorar la façana, o d'aplicar-hi les arts decoratives. Responen també a dues burgesies distintes, uns de professions lliberals, els altres industrials adobers, així com un planteig distint de la utilitació de l'arquitectura de prestigi, uns sols estatges, els altres estatges però també la indústria.

Si mirem els autors, és a dir els arquitectes, d'aquest modernisme local podem observar la manca d'arquitectes representatius del modernisme català. Aquest fet provoca que l'ambient local tingui les influències no de les fonts directes, sinó de les traduccions ja fetes per autors-arquitectes en altres ambients decisius de l'evolució del corrent en general, com pot ésser Barcelona.

Si apliquem la divisió que Oriol Bohigas fa de l'arquitectura modernista: expressionisme-racionalisme / Gaudí-Domènec i Montanés veurem com a Igualada encaixarà més el corrent racionalista, ja que en totes les obres que analitzarem, esmentarem més a Domènec i Montaner o a Puig o a i Cadafalch, que a Gaudí.

Per tant, l'arquitectura modernista en l'ambient local estarà presidida pel que Cirici Pellicer en dirà l'arquitectura Ruskiniana, és a dir, aquells productes que responen a les idees expressades per Ruskin en la seva obra: «Les set llànties de l'arquitectura»⁷.

6. BOHIGAS, Oriol.- Obra citada. Cap. 6 pag. 179-204.

7. CIRICI PELLICER, A.- *El arte modernista catalán*. Ed. Ayma. Barcelona 1951. pag. 87-121.

2. ENUMERACIÓ I FITXES TÈCNIQUES

2.1. Relació dels edificis per ordre cronològic i fitxes tècniques.

<i>Any</i>	<i>Carrer</i>	<i>Tipus de construcció</i>	<i>Arquitecte o Mestre d'Obres</i>
1. 1900	St. Ferran, 48	Cons. Total-Entremetjaneres	J. Alsina Arus
2. 1901	P. Espanya, 1	Cons. Total-Xalet	I. Pujol i Brull
3. 1902	St. Isidre, 37	Cons. Total-Entremetjaneres	J. Alsina Arus i S. Oller i Pedrol
4.	R. Nova, 27	Arrenjament-Entremetjaneres	P. Riera Galtés
5. 1903	St. Isidre	Arrenjament-Entremetjaneres	I. Pujol i Brull
6.	Soledat, 10	Cons. Total-Entremetjaneres	I. Gili Moncunill
7.	Soledat, 30	Arrenjament-Entremetjaneres	A. Faceries
8.	Gral. Vives, 3	Arrenjament-Entremetjaneres	A. Faceries
9.	Escorxador	Cons. Total-Edif. Públic	P. Salvat Espasa i I. Gili Moncunill
10. 1904	Soledat, 53	Arrenjament-Entremetjaneres	P. Riera Galtés
11.	St. Isidre, 10	Arrenjament-Entremetjaneres	I. Gili Moncunill
12.	Nou, 20	Arrenjament-Entremetjaneres	I. Gili Moncunill
13. 1905	Custiòl	Cons. Total-Entremetjaneres	I. Gili Moncunill
14.	Mercat Cobert	Cons. Total-Edif. Públic	P. Salvat Espasa i I. Gili Moncunill
15. 1906	Retiro	Arrenjament-Entremetjaneres	A. Feu Estrada
16. 1908	Sta. Maria, 8	Cons. Total-Entremetjaneres	I. Gili Moncunill
17. 1911	Roca, 7	Const. Total-Indústria	I. Gili Moncunill
18. 1912	Sol, 24	Const. Total-Indústria	J. Ros i Ros
19.	P. Verdaguer, 100	Cons. Total-Solarium	J. Masdeu
20. 1913	St. Roc, 10-12	Cons. Total-Entremetjaneres	J. Pausas Coll
21. 1914	B. St. Antoni	Cons. Total-Indústria	I. Colomer
22. 1916	P. Verdaguer, 1-3	Cons. Total-Mixta	J. Pausas Coll
23. 1917	B. St. Antoni, 5	Cons. Total-Indústria	J. Pausas Coll
24.	Soledat, 66	Cons. Total-Entremetjaneres	I. Colomer
25.	P. Verdaguer, 25	Cons. Total-Mixta	I. Colomer
26. 1919	Concepció, 4	Cons. Total-Entremetjaneres	J. Pausas Coll
27.	Crehueta, 17	Cons. Total-Industrial	J. Pausas Coll
28.	Crehueta, 25	Cons. Total-Industrial	J. Pausas Coll
29.	Crehueta, 21	Cons. Total-Industrial	J. Pausas Coll

Construccions Totals. Els números marquen en el plànol la localització aproximada dels edificis modernistes, construccions totals. Podem observar la dispersió que en tenim d'aquests edificis en tota la ciutat.

Arranjaments de façana. Els números ens marquen en el plànol la localització aproximada dels edificis, arranjaments de façana. Podem observar-hi a diferència de les construccions totals, que la majoria d'edificis es troben en l'eix que formen les Rambles i la Soledat, antiga carretera Nacional.

FITXA TÈCNICA: 1

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Joan Alsina Arus.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* St. Ferran, 48.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Febrer 1900.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francesc Valls Brufau.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Teixidor.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1900 - Lletra C.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 2

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Rates».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Pujol Brull.
3. *Tipus d'edifici:* Xalet-Construcció total.
4. *Localització:* Plaça Espanya/Artes.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Febrer 1901.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Marià Rates.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç gra.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1901 - Lletra F
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 3

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Sabater».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Alsina Arus-S. Pedrol Oller.
3. *Tipus de l'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* St. Isidre, 37.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 19 juny 1902.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Josep Sabater Duran.
 - Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1902 - Lletra D.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 4

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Pau Riera Galtés.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Rambla Nova, 27.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 9 juliol 1902.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Aleix Gabarró Castelló.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1902 - Llettra D.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 5

1. *Denominació de l'edifici:* «Agència Igualadina».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Pujol Brull.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Rambla Sant Isidre, 13.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Abril 1903.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francesc Oller Malet.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç-Transport.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1903 - Llettra F.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 6

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Soledat, 10.
5. *Data:*
 - Data del projecte: Abril 1903.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francisca Sistere Gabarró.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Agricultors.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1903 - Llettra F.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 7

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Antoni Faceries.
3. *Tipus d'edifici:* Entremitjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Soledat, 30.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 27 d'agost 1903.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Pere Masaguer Esteve.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç-Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1903 - Lletra F.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 8

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Antoni Faceries.
3. *Tipus d'edifici:* Entremitjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Rambla General Vives, 3-5.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 6 octubre 1903.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Llorens Farrer.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1903 - Lletra F.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 9

1. *Denominació de l'edifici:* L'Escorxador.
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* P. Salvat i Espasa - I. Gili i Moncunill.
3. *Tipus de l'edifici:* Construcció total d'un Escorxador.
4. *Localització:* Menéndez y Pelayo.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Desembre 1903.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Ajuntament Constitucional d'Igualada.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor:
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Sobcos N - Lligall 4 - Plec 4.1.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 10

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* P. Riera i Galtés.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Soledat, 53.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 7 abril 1904.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Josep Biosca Vila.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor:
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1904 - Llettra H.
9. *Data descripció de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 11

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Blai»
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Rambla Sant Isidre, 10.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Maig 1904.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Josep Farrer Llopart.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Agricultor-Comerç-Adoberia.
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1904 - Llettra H.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 12

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Fidel Serra».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament de façana.
4. *Localització:* Nou, 20.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Setembre 1904.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Fidel Serra Garrabou.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Patisser.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1904 - Llettra H.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 13

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Franquesa».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Custiol.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Gener 1905.
6. *Propietari de l'obra:* Bonaventura Marià Prats.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Rendista.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1905 - Lletra E.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 14

1. *Denominació de l'edifici:* «La Pajarera».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* P. Salvat Espasa - I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Construcció total d'un Mercat Cobert.
4. *Localització:* Plaza Constitucional.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Agost 1905.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Ajuntament Constitucional d'Igualada.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor:
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Subcos N - Lligall 4 - Plec 4.4.
9. *Data desaparició de l'edifici:* 14 setembre 1963.

FITXA TÈCNICA: 15

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* M. Feu Estrada.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Arrenjament façana.
4. *Localització:* Retiro, 30.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 17 octubre 1906.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francesc Reixacs Mabres.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor:
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localitat Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1906 - Lletra E.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 16

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Rates».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Santa Maria, 10.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Octubre 1908.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Marià Rates.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1908 - Lletra C.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 17

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* I. Gili Moncunill.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Roca, 7.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Gener 1911.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Salinas i Mussons.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Gènere de punt.
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1911 - Lletra C.
9. *Desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 18

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* J. Ros i Ros.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Sol, 24/Baixada Nicolau.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 13 de gener 1912.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Carmen Ferreny i Sabater.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data: 18 febrer 1913 / 21 juliol 1919.
 - 7.2. Arquitecte: J. Ros i Ros.
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligalls 1912, 1913, 1919 - Lletres C, C, G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 19

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* J. Masdeu.
3. *Tipus d'edifici:* Solarium-Construcció total.
4. *Localització:* Toledo / Passeig Verdaguer, 100.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Gener 1912.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Josep Vidal Carulla.
 - 6.1. *Ofici del propietari promotor:* Comerç.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1912 - Lletra C.
9. *Data desaparició de l'edifici:* Setembre 1976.

FITXA TÈCNICA: 20

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Monets».
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Sant Roc, 10-12.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: Març 1913.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Ramon Vives Maixenchs.
 - 6.1. *Ofici del propietari promotor:* Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1913 - Lletra C.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 21

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte-Mestre d'Obres:* Ignasi Colomer.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Baixa Sant Antoni.
5. *Data:*
 - 5.1. Data de projecte: 2 abril 1914.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Joan Balcells Gubern.
 - 6.1. *Ofici del propietari promotor:* Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1914 - Lletra G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 22

1. *Denominació de l'edifici:* «A Cal Borraset».
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Mixte-Construcció total.
4. *Localització:* Passeig de Verdaguer, 1-3 / Santa Catalina, 96.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 28 setembre 1916.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Raó Social «Valls i Borràs».
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Comerç de gra.
7. *Transformacions:* Si.
 - 7.1. Data: 30 abril 1917.
 - 7.2. Arquitecte: J. Pausas Coll.
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1917 - Lletra A.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 23

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Baixa Sant Antoni, 5.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 10 abril 1917.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Josep Pelfort Mussons.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1917 - Lletra A.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 24

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* Ignasi Colomer.
3. *Tipus d'edifici:* Entremitjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Soledat, 66.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 3 juliol 1917.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Joan Balcells Gubern.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1917 - Lletra A.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 25

1. *Denominació de l'edifici:* Impremta Poncell.
2. *Arquitecte - Mestre d'obres:* Ignasi Colomer.
3. *Tipus de l'edifici:* Mixte-Construcció total.
4. *Localització:* Òdena / Passeig Verdaguer, 25.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 3 novembre 1917.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Nicolau Poncell Sitges.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Tipògraf.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1917 - Lletra A.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 26

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Entremetjaneres-Construcció total.
4. *Localització:* Concepció, 4.
5. *Data:*
 - 5.1. Data de projecte: 10 maig 1919.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Ramon Solà Ribera.
 - Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.2. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1919 - Lletra G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 27

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Crehueta, 17.
5. *Data:*
 - 5.1. Data de projecte: 11 agost 1919.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francesc Colom Guix.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1919 - Lletra G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 28

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Crehueta, 25.
5. *Data:*
 - 5.1. Data del projecte: 9 de setembre 1919.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Ramon Alabedra Miquel.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor: Adober.
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1919 - Lletra G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

FITXA TÈCNICA: 29

1. *Denominació de l'edifici:*
2. *Arquitecte - Mestre d'Obres:* J. Pausas Coll.
3. *Tipus d'edifici:* Industrial-Construcció total.
4. *Localització:* Crehueta, 21.
5. *Data:*
 - 5.1. Data de projecte: 3 novembre 1919.
6. *Propietari promotor de l'obra:* Francesc Colom Guix.
 - 6.1. Ofici del propietari promotor:
7. *Transformacions:*
 - 7.1. Data:
 - 7.2. Arquitecte:
8. *Localització Documentació:* A.M.I.
 - 8.1. Plànols: Lligall 1919 - Lletra G.
9. *Data desaparició de l'edifici:*

2.2. Resum de l'enumeració i fitxes tècniques.

Construccions totals.....	21
Arrengaments façanes.....	8
TOTAL	29

Entre les construccions totals.

Edificis públics.....	2
Industrials.....	7
Mixtes (Indústria-Estatge).....	2
Estatges (Entremitjaneres).....	8
Edificis pel lleure/torres.....	2
TOTAL	21

Arrengament de façanes.

Entremitjaneres.....	8
TOTAL	8

Un cop enumerats aquests edificis advertim d'entrada, que de construccions totals en trobem durant quasi tot el període, mentre que d'arrencaments només en els primers anys -1902 el primer/1905 l'últim- i amb més incidència en els anys 1903-1904.

Pel que respecte a la localització, no es pot parlar a Igualada d'una zona on hi trobem centralitzades la majoria d'edificacions, tot i així podem parlar que els arrencaments de façana s'originen en l'eix Rambla-Soledat⁸, mentre que les construccions totals es troben més distribuïdes en tota la ciutat, tant en la zona antiga, com en l'anomenat eixample de la vila⁹.

De fet la seva localització va relacionada a què per un general aquests edificis són promoguts per famílies ancestrals igualadines, que reformen o edifiquen les seves cases o empreses. Per tant, el Modernisme igualadí estarà impulsat per aquelles famílies o indústries que no varen sentir el procés de crisi econòmica¹⁰.

Així el Modernisme igualadí és promogut per famílies amb professions lliberals, petits comerciants, o per altra banda, per adobers, que no sols no varen sentir la crisi, sinó que la seva indústria va tenir una forta empena amb la primera Guerra Mundial, i com a resultat d'això tidrem les construccions de l'any 1919, centralitzades en la zona industrial del Rec¹¹.

3. EVOLUCIÓ DEL MODERNISME A IGUALADA.

3.1. Influències.

Estudiant aquests vint-i-un edificis modernistes de la ciutat, corresponents a nou arquitectes i tres mestres d'obres, podem constatar clarament, com ja hem dit en la introducció, que existeixen dos grups dins l'ambient igualadí; els que treballen entre 1900-1908, i els que ho fan entre 1911-1919.

En el primer grup hi trobem: J. Alsina Arús¹², I. Pujol Brull¹³, A. Feu

8. Aquest eix coincideix amb la carretera Madrid-Barcelona, Nacional II.

9. Es considera eixample de la ciutat, l'extensió de terreny que va des de l'eix Rambla-Soledat fins la via del tren, en aquell temps límit del terme municipal, aquest eixample va ésser urbanitzat en distintes ocasions, la més important la de Sebastià Cabot, tot i així hi hagueren altres plans com el del propietari Artés 1892, encara que aquest era sectorial.

10. Estudiant els promotors del 29 edificis de que conta el treball hi trobem les professions següents: Adobers.-11; Agricultors.-1; Ajuntament.-2; Comerç divers.-7; Gènere de punt.-1; Pastisser.-1; Rendista.-1; Teixidor.-1; Tipògraf.-1; Sense especificar.-3.

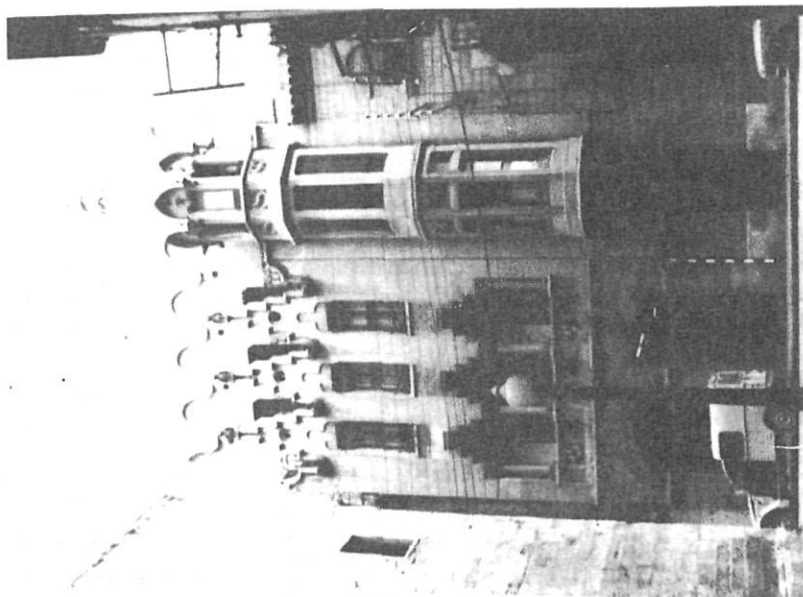
11. Per entendre el procés de la indústria al final del segle XIX i principis del XX, s'ha de recórrer al treball de TORRAS I RIBE, J. M^a. *Trajectoria d'un procés de industrialització frustrat.*- MISCELLANEA AQUALATENSIA/ 2 C.E.C.I.- Igualada 1974.

12. BOHIGAS, Oriol.- *Reseña y catálogo de la arquitectura modernista.*- Assenyalat a Joan Alsina Arús quatre edificacions cap d'elles a Igualada, aquestes són: 1901 «Casa Oller» -P. Tetuán, 9 (Barna). 1905 Restaurante Prine (desp.) C/ Fernando (Barna). 1906 Iglesia de los Franciscanos (mutilada) C/ Santaló, 78 (Barna)-Reforma interior del Palacio del marqués de Sant Mari, P. de S. Justa (Barna). 1907 Fábrica Trinxet, C/ S. Eulalia, 172 Hospitalet de Llobregat (Barna). Alsina Arús en el mateix. 1900 farà dues edificacions més, amb detalls modernistes a Igualada: una casa al C/ Nou, 35, i en una adoberia al C/ Sol, amb uns arcs escarcers. A.M.I. Lligall de 1900 lletra G.

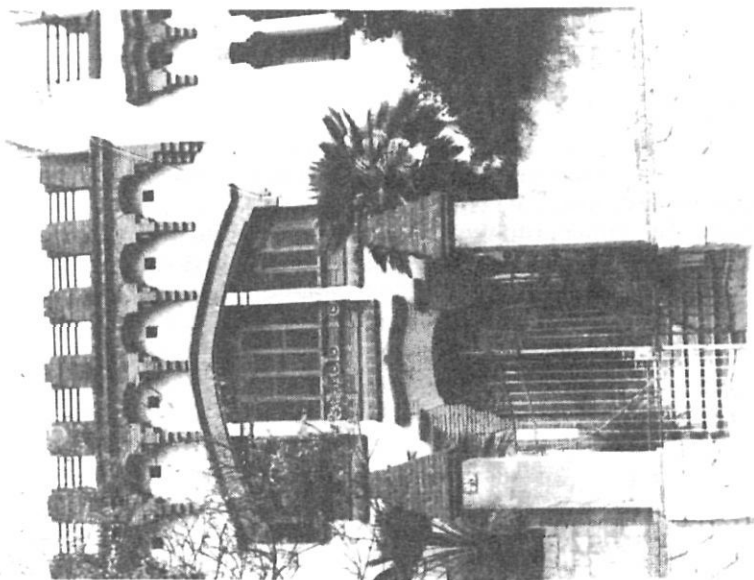
13. BOHIGAS, Oriol.- *Reseña y catálogo de la arquitectura modernista.* Palabra en el tiempo -Lumen -Barcelona- 1974. Pag. 269-314.

Aquest autor no fa menció de les obres de Pujol Brull, i quan esmenta la casa de la P. Tetuán, 9, ho fa en l'apartat de l'arquitecte J. Alsina Arús. Pag. 271.

CIRICI PELLICER, A.- *El Arte modernista Catalán* -Ayma- Barcelona 1951. Pag. 144. Aquest autor parla de S. Oller, mencionat en un segon ordre a Alsina Arús.

Edifici de «Cal Ratés», primer modernisme a Igualada
(Foto Lluís Solà)

Edifici de «Cal Poncell», segon modernisme a Igualada
(Foto Lluís Solà)

Estrada¹⁴, I. Gili Moncunill, J. Masdeu, A. Faceries, P. Riera Galtés, P. Salvat Espasa¹⁵ i S. Oller Pedrol. En el segon hi englobem a J. Pausas Coll, I. Colomer i J. Ros Ros.

El total d'obres del primer grup seran divuit, mentre que les del segon, onze¹⁶.

Les diferències entre aquests dos grups es centren principalment en les resolucions que donen a les façanes, que si bé prenen com a model els mateixos, es fixen en èpoques distintes.

Així, mentre el primer grup prendrà com a model edificis com la casa Ametller de Puig i Cadafalch, o el totxime de Domènech i Montaner, el grup de 1911-1919 pren com a guies el «Frare Blanc» de Rubió i Bellver, la casa Trinxet i la casa Macaya, de Puig i Cadafalch, o la torre Iris, de J. Raspall.

Per tant, els arquitectes que es prenen per models en l'ambient igualadí són quasi tots inclosos en el primer grup en que els divideix Oriol Bohigas, és a dir, aquells que van fundar el moviment, el segon, tot i seguint els passos dels grans mestres, les seves obres encaixaran més amb els resultats de la segona generació, és a dir, aquells arquitectes que arriben a la palestra amb el treball, en certa forma fet, equivocadament segurs d'unes conquestes ja aconseguides.

Aquests arquitectes se senten menys lligats al sentit socials dels primers moments i queden reclosos als amaranaments formals, demostrant un altre cop les profundes arrels del moviment¹⁷.

3.2. Estructures dels edificis i els arquitectes.

Des d'un punt de vista estructural, és a dir, les formes emprades pels arquitectes sense elements decoratius aplicats, podem dir que quasi no hi trobem diferències en els dos grups esmentats.

Ambdós fan ús generalitzat de les formes rectilínies. Així trobarem elements com els frontons, merlets, etc. molt emprats des del primer arquitecte que treballa a la ciutat, J. Alsina Arus, fins les insinuacions fetes d'aquests elements per J. Pausas Coll en les construccions de 1919.

Junt amb aquests elements rectilinis hem també de sumar-hi les obertures. En quasi totes les construccions de l'època els vans són resolts per formes més aviat planes. La llinda és feta a base d'un arc pla o a nivell.

Tot i així, en el primer decenni de 1900-1908, les obertures adoptaren altres formes, tals com arc escarcer: A. Arus en el 1900, arc carpanell; G. Moncunill en el 1903, 1905 o arc rampants pel mateix G. Moncunill en el 1908. També s'uti-

14. BOHIGAS, Oriol.- Obra citada, pag. 283.- Feu Estrada Modest (1870-1893-1933). 1906 casa Seix -P. Bonanova, 36 (Barna) Casa Llambí a panadés Llegostera (Girona). Casa Seix, Pallejà (Barna), 1911 Colmado Tuset C/Sants, 130-132 (Barna), 1925 Fàbrica Bagoria Av. José Antonio, 169 Cornellà (Barcelona).

15. BOHIGAS, Oriol.- Obra citada, pag. 312. En ella hi cita una sola obra a Igualada, l'escorxador, situant-lo cronològicament l'any 1906, quan en realitat data de 1903, i s'inaugura el 1905.

16. Tenim de fer esment aquí que una obra de Gili Moncunill C/ Roca, s/n. per la seva estructura l'englobem en el segon grup, mentres que la 1ª obra de Pausas Coll s'inclou en el primer grup.

17. BOHIGAS, Oriol.- Obra citada. Pag. 180-181.

litzarà l'arc d'espaldilla, arcs Agut, etc., encara que l'arc més emprat serà el del nivell, seguit per l'arc escarçà, pel que la mitjana en les obertures en aquest primer període tendirà a formes planes i estàtiques, el que treurà molta dinamicitat al conjunt de l'edifici.

En el segon període de l'arquitectura a la ciutat 1911-1919, les estructures planes hi seran presents, tot i així tindran façanes elaborades totes amb arcs, tal com la de P. Coll en el 1917 (Sant Antoni), on podem observar-hi trenta-dos arcs rampants encarats, o els arcs aguts de I. Colomer a la Soledat, 66; o en el P. Verdaguer, 25 (1917).

Generalment, tots els arquitectes i degut a les ordenances Municipals ¹⁸ que tenim en aquests períodes, construeixen unes façanes simètriques, tant en els arrenjaments, com en les construccions totals. L'únic arquitecte que no complirà les ordenances en aquest sentit serà G. Moncunill.

Aquesta simetria ve generalment marcada pels eixos d'obertures, que en forma aparellada s'aniran sobreposant en la façana. L'asimetria serà deguda a les tribunes laterals. Un altre article important pel que afecte a l'estructura de les façanes és el que obliga a construir en el arrenjament, els vans, amb els mateixos materials i formes¹⁹. En els arrenjaments que analitzem sols dos dels vuit compleixen aquesta característica; per un general, quasi tots els arquitectes que intervenen amb arrenjaments incompleixen aquesta norma, així G. Moncunill, en l'edifici de C/. Sant Isidre, 10, té obertures solucionades amb un arc elíptic, tres amb arc trebolat, un arc rampant i tres a nivell, o P. Riera, al C/. Soledat, 30, li trobem quatre arcs asalmerats i tres d'elíptics. Resumint podem dir, doncs, que tots els arquitectes modernistes que treballen a Igualada no elaboraran unes construccions estructuralment agressives, sinó que seran aviat estables, amb predomini de les formes rectes.

També podem afirmar, que les ordenances municipals marquen sensiblement les construccions modernistes a Igualada, degut als punts claus en què incideixen.

3.3. *Les arts decoratives i els arquitectes.*

Si en parlar de les influències (3.1.) dividim els arquitectes que intervenen a Igualada en dos grups, aquesta divisió és més clara encara en el moment de veure la utilització que aquests autors fan de les arts decoratives. En la introducció, diem que en estudiar l'arquitectura a Igualada hem de parlar quasi únicament de la façana, ja que es en aquesta part de l'edifici on es desenvolupa el modernisme arquitectònic local.

Així doncs, l'ús que els arquitectes faran de les arts decoratives el veurem reflectit en la façana, l'aplicació o la no aplicació d'aquestes arts decoratives marcaran l'adscripció d'un arquitecte a un grup o a un altre.

18. AJUNTAMENT D'IGUALADA.- *Ordenanzas Municipales de la ciudad de Igualada*. Imprenta Mariano Abadal. Igualada, 1894.

19. AJUNTAMENT D'IGUALADA.- *Ordenanzas Municipales de 1894*. Art. 359: En las aperturas de los nuevos huecos y traslaciones de los que se citan, las juntas y dinteles se construirán por el mismo sistema que las existentes y con los materiales idénticos.

Els arquitectes del primer període, incorporen gran quantitat d'elements propis de les arts industrials, com el ferro forjat o decorat, la ceràmica de reflexos metàl·lics, etc.

En els autors d'aquesta primera època hi podem distingir els que treballen en les construccions totals, hi els que ho fan en els arranjaments. En els arranjaments hi trobem una concentració més acusada d'elements decoratius.

Els autors de la segona època, degut als models barcelonins que els influencien, a crear unes estructures més simples i racionals, on els elements decoratius són a la vegada els estructurals. Aquests autors es basen únicament en un sol element decoratiu: el totxo. Aquest serà emprat tant per I. Colomer com per Pausas Coll. Però aquest últim és qui li donarà més significació en aquesta segona etapa del modernisme igualadí.

En quant a la temàtica d'aquests elements decoratius són de tipus floral i geomètric. Repetint-se tant en la ceràmica, com en els ferros o les rajoles decorades. En els esgrafiats, si bé predominen els de tipus vegetal, en trobem alguns de geometritzats, que ens recordaran els models vienesos. Les representacions animals quasi no es donen en tot el període estudiat, sols les trobem en un balcó i en un sostre pintat.

Resumint, podem dir que les arts decoratives tindran una influència decisiva en la configuració de la primera època del modernisme local. (1900-1908) i que quasi exclusivament afectarà aquells autors que treballen en aquell període, ajudant a adscriure aquelles façanes en el context modernista, tant a nivell local, com general.

(Una anàlisi més detallada d'aquestes arts decoratives l'elaborem en l'apartat 5 d'aquest treball).

4. ELS EDIFICIS MODERNISTES AGRUPATS SEGONS LA SEVA TIPOLOGIA.

4.1. Introducció.

En el present capítol estudiarem els edificis segons la tipologia.

Pensem, tal com diu Aldo Rosi²⁰, en el concepte de tipus com quelcom permanent i complexe, un anunciat lògic que s'anteposa a la forma i la constitueix, i citant a Quatremere de Quincy diu: «La palabra tipo no representa tanto la imagen de una cosa que copiar o que imitar perfectamente cuanto la idea de un elemento que debe servir de regla al modelo». «Un objeto según el cual nadie puede concebir otras obras que no se asemejen en absoluto entre ellas», així el tipus és una constant i es presenta amb caràcters de necessitat; però tot i en ésser determinats, aquests reaccionen dialècticament amb la tècnica, amb les funcions, amb l'estil, amb el caràcter col·lectiu i el moment individual del fet arquitectònic.

Així, doncs, si el tipus és un element que s'anteposa a la forma²¹, que és part constitutiva de l'obra a realitzar. Aquesta idea, que servirà per regla, la influïran varis fets determinant-hi limitant; aquests poden ésser l'espai a ocupar en la ciutat, les ordenances, que les afectaran, i la funció que han de densenvolupar.

Creiem que aquesta última limitació, la funció, és un mètode vàlid per classificar tipològicament els edificis; som conscients que podem caure en l'error de creure que les funcions assumeixen la forma i constitueixen únicament el fet urbà i l'arquitectura²². Amb tot, i referint-nos una vegada més a Aldo Rossi pensem que el criteri funcional de classificació és acceptable com a regla pràctica,²³ encara que no voldríem fer una anàlisi distributiva, ja que la intencionalitat estètica i la necessitat que presideixen els fets urbans estableixen unes complexes relacions que no poden ésser analitzades ulteriorment²⁴.

Per tant creiem que és totalment justificat, que en tractar del modernisme arquitectònic a Igualada (que com ha hem dit l'estudiem quasi en la seva majoria en la façana) tenir en compte el fet estètic junt amb el funcional. Més encara, quan l'estil a analitzar tipològicament és aquest que «fou el pas del racionalisme culte a la irracionalitat, i del decorativisme entès com a llenguatge²⁵.

Així doncs, els edificis que estudiarem tipològicament els tindrem agrupats per funcionalitats, però les seves constants en la majoria dels casos seran decoratives, ja que moltes vegades és aquesta faceta la que dóna l'adscripció de l'edifici a l'estil.

20. ROSI, Aldo.- *la arquitectura de la ciudad*.- G. Gili.- Col. Línea y Punto.- Barcelona 1976. Pag. 67-69.

21. ARGAN, G.C. *Sobre el concepto de tipología Arquitectónica*.- Escuela técnica superior de arquitectura de Barcelona.- Barcelona 1974-pag. 40.

22. ROSI, Aldo.- Obra citada. Pag. 70.

23. ROSI, Aldo.- Obra citada. Pag. 72.

24. ROSI, Aldo.- Obra citada. Pag. 71.

25. CIRICI PELLICER, A.- *Un període poc estudiat l'esteticisme*.- Serra d'Or. n° 165 - Pag. 51 (411).

Per estudiar els vint-i-nou edificis que engloba aquest treball, hem de tenir en compte els dos tipus de construcció que es donen a la ciutat: construccions totals, i arranjaments de façana, ja que pel que respecte a la tipologia, entre en el primer l'arquitecte podia desenvolupar tota una estructura, en el segon es tracta de reformes on l'estructura podia venir ja marcada.

Dins les contruccions total tenim:

Edificis d'estatges:.....	8
Edificis de lleure/torres:.....	2
Indústries:.....	9
Mixtes:.....	2
Total:.....	21

En els arranjaments de façanes sols trobem edificis d'estatges que, com ja hem dit, en tenim un total de 8.

4.2. Construccions totals.

4.2.1. Edificis d'estatges.

Entenem com edifici d'estatge, aquelles construccions que tenen com a missió allotjar una o diverses famílies, en la seva vida quotidiana. Si sols contenen una família les anomenen unifamiliar²⁶; les altres tindran en la majoria dels casos, tantes famílies com plantes tingui l'edifici.

Per la seva col·locació, aquests edificis es poden dividir en entremitjaneres, que en trobarem un total de 7, i edificis col·locats en angle, que en tenim 1.

4.2.1.1. Edificis entremitjaneres.

Els edificis entremitjaneres són els que estan construïts en una illa de cases, generalment flanquejats per altres edificacions. Per regla general, ocupen un espai d'uns cinc metres d'amplada²⁷, degut que aquesta estava condicionada per la llargada de les bigues en el moment en què es parcel·là, i en la majoria de vegades aquests edificis són construïts en un sòl urbanitzat en el segle XVIII, ó XIX.

Així pertanyen a aquesta tipologia:

J. Alsina Arus: 1900 c/S. Ferran, nº 48 - 1902 c/R.S. Isidre Nº 37, I. Gili Moncunill; 1905 c/Soledat nº 10 - 1908 c/S. Mariá nº 10, J.Pausas Coll: 1913 c/S. Roc nº 10-12 -1918 c/Concepció nº 4, I.Colomer: 1917 c/Soledat nº 66.

Des d'un punt de vista estructural aquests edificis tindran com a base els eixos paral·lels d'obertures.

26. FREIXA, Mireia.- *Terrassa entre el Modernisme i el Noucentisme*.- Tesis llogada a Barcelona 1977. Pag. 942. Vol V. Anomena aquests edificis unifamiliars amb el Nom de Casals.

27. FREIXA, Mireia.- Obra citada. Pag. 907-942. L'amplada de 5 m. és explicada per aquesta autora a Terrassa a causa de la llargada de la viga de fusta, tot i que sembla que a mitat del XIX va ésser substituïda per la de ferro, no es va canviar l'amplada.

Aquestes obertures podran estar resoltes de varies maneres; en forma d'arc a nivell o pla, arc escarçà, etc. Amb tot podrem torbar també arcs aguts, rampants, o un arc partit del mateix tipus que Ferran Romeu feu la casa Roure a Barcelona²⁸. Aquestes formes d'arcs no es donen indistintament en totes les façanes, generalment en els edificis d'estatges entremetjaneres tenen les formes més atrevides, com poden ésser arc agut, el rampant, o l'arc partit, en la planta baixa, mentre que la resta de l'edifici serà sol·lucionat amb arcs a nivell o escarçants. Un altre punt comú serà el fet de la utilització del carreu. En alguns casos s'empra en tot l'edifici, en altres, els que tenen la major part de la façana arrebossada, s'hi executa sols a la planta baixa.

Pel que fa referència a les portes d'accés de l'edifici, sempre les trobem en un lateral, seguint un dels eixos d'obertores (que seran els d'una sola nau), com en els altres edificis diversos eixos (per tant, de més d'una nau).

Un altre element comú que hem de constatar és la finestra balcó col·locada al costat de la porta, i que serà una obertura de l'entresol.

La forma d'acabament de les construccions no la podem tipificar tan clarament degut a que és un fet ornamental on hi jugarà un paper important el període en què ha estat edificat l'edifici. Trobarem merlets esglaonats, formes ondulades, etc. Resumint, podem dir que els edificis d'estatges entremetjaneres estructuralment respondran a una tipologia que consta: d'eixos d'obertures, arcs atrevits en la planta baixa i plans o escarçans en les superiors, porta lateral, finestres-balcó en l'entresol, i us de la pedra en la planta baixa. en el que respecte al coronament dels edificis no podem tipificar-los.

En el camp decoratiu s'ha de tenir present els dos períodes en què engloben l'arquitectura en la ciutat, ja que una de les diferències entre els períodes són els elements decoratius.

Dels edificis entremetjaneres que estudiem en tenim cinc que pertanyen al primer període i dos al segon.

En els del primer període tenim: S. Ferran 48, S. Isidre 37, S. Maria 10 i S. Roc 10-12²⁹. Amb aquests edificis hi trobem la constant del relleu de tipus floral col·locat en les llindes i els brancals de les obertures. La ceràmica de reflexos metàl·lica, encara que també la rajola decorada, amb una decoració de tipus floral, encara que també la podem trobar geomètrica.

Una cosntant que també trobem en els edificis ara comentats és el fet de les inicials del propietari promotor, i l'any a la façana. Aquest fet comporta unes implicacions de tipus sociològic, i ve a potenciar la nostra idea en aquest primer període. (1900-1908), l'arquitectura és emprada com a símbol d'ostentació social³⁰. Per tant, i com a conclusió de la decoració en aquest primer període, dins

28. BERGOS, Joan.- Art català.- Vol. 2 Aymà. Barcelona 1958. Pag. 424.

29. En l'edifici del C/ S. Marià, 10 s'ha de tenir present que hi conflueixen dues façanes, la principal, C/ S. Marià 10, i la posterior, pati interior que dona a l'actual P. S. Miquel, amb dues pertanyen a aquest primer període, però donem més importància a la del C/ S. Marià. Si bé el primer període a Igualada el col·loquem entre 1900-1908, el edifici del C/ S. Roc, 10-12, encara que construït el 1913 al tenir les característiques propies de l'estètica del primer. S'inclou en l'estudi tipològic de la decoració d'aquesta primera època.

30. Els edificis que tenen aquesta característica són: S. Ferran, 48 (Inicials), S. Isidre, 37 (Inicials i any), S. Roc, 10-12 (Inicials i any). L'edifici del C/ S. Marià, 10, si bé actualment té les inicials i l'any a la façana, aquest és un afegit que s'hi col·loca al fer els 70 anys del projecte de l'edifici (1978).

els edificis d'estatges, podem dir que els elements decoratius hi ha una preferència pels temes florals, especificats en tres camps: el relleu, la ceràmica i la rajola decorada, i també en els ferros decorats.

La característica comú en els dos edificis de la segona època d'aquest apartat tipològic, coincideix amb la línia general que hem vingut indicant d'aquest segon període, és a dir, la decoració està en els propis elements estructurals de l'edifici, i basada en el totxo com element quasi únic; també en algunes ocasions com el cas de la casa del c/Soledat n° 66, jugant amb la ceràmica verda de tipus floral, encara que molt estilitzada.

Per tant, l'element tipològic bàsic en el sistema decoratiu d'aquesta segona època del modernisme igualadí en els edificis d'estatges entremetjaneres és el totxo.

4.2.1.2. Edificis en angle.

Amb aquesta modalitat constructiva sols trobem un edifici, el corresponent a l'any 1905, col·locat al c/Custioli-Roser, i que es obra de I. Gili Moncunill.

Aquest edifici té la seva estructura general presidida, per la torre en l'angle dels dos carrers, però en l'estructura interna de les façanes i també de la torre hi trobem els eixos d'obertures, constant en totes les produccions igualadines. Igualment que en els altres edificis entremetjaneres aquest edifici presenta les formes d'arcs a la planta baixa i llinda plana en les obertures dels pisos superiors, també en la planta baixa hi veiem emprat el carreu.

Respecte a la decoració, aquest edifici s'adapta als continguts de la primera època del modernisme igualadí, i també hi trobem els elements característics de les construccions entremetjaneres; relleu, ceràmica, l'any i les inicials a la façana. Per tant, aquest edifici en línies generals coincidirà amb els edificis entremetjaneres, tenint present sempre, que el seu gran condicionant és la forma que té, degut a la seva localització.

4.2.1.3. Conclusions edificis d'estatges.

Globalment podem dir que els edificis d'estatges es donen de manera disseminada en tot el període modernista, en més quantitat en la primera època.

La seva estructura estarà presidida per una simetria que correspondrà als eixos d'obertures, i un plantejament estàtic pel fet que empren generalment arcs amb tendència plana.

Els arcs més atrevits estaran sempre en la planta baixa al que donarà un sentit ascensional a l'edifici.

El sistema decoratiu es basaran en el tema floral, i a execució dels edificis que inclourem en la segona època, trobarem perfectament el relleu, i la ceràmica. En general els edificis entremetjaneres hi podem observar la creació personal de cada arquitecte, que elaborarà formes distintes, dins uns mateixos models.

4.2.2. Edificis pel lleure/torre

Incloim dins la tipologia a aquells edificis col·locats una mica apartats de la ciutat, destinats a passar-hi una temporada o un temps d'oci.

A Igualada sols trobem dos edificis que responen a aquestes característiques, i amb unes finalitats diferents. El primer datat l'any 1902, es tracta d'una casa d'estiueig, i el segon, un «solàrium» que data de l'any 1912. Els autors són: pel de 1902 col·locat a plaça d'Espanya, cantonada c/Artés; Pujol Brull. Mentre que el «solàrium» de 1912, col·locat en el Passeig Verdaguer, cantonada c/Esquiladors; és del mestre d'obres J. Masdeu. Un comentari tipològic d'aquests dos edificis és quasi impossible, primer degut a la funcionalitat, si bé els dos tenen uns caràcters comuns, la diversitat de funcions donarà esquemes distints, i segon el nombre reduït de construccions, que no permetrà treure unes constants.

Tot i així, poden veure com els dos edificis estan col·locats en una cantonada, fet no casual si pensem que quan s'edificaren, el sòl ja estava urbanitzat. També cal fer menció de la decoració, on veiem que els dos presenten relleus de tipus floral, el primer en els finals dels trencaigües de les finestres i en la barana del terrat a mode de claustre, mentre que el segon (1912) té la decoració floral en els merlets que cororen l'edifici, a mode de garlanda.

Per tant, pel que fa referència a la tipologia de les torres, pensem que és la seva definició la que realment les uneix conceptualment, i no la seva estructura i decoració.

4.2.3. *Edificis industrials.*

Entenem com edificis industrials aquells que tenen com a funció allotjar les activitats dedicades a la transformació de matèries primes, per mitjà d'una maquinària. També degut al seu caràcter peculiar introduïrem en aquest apartat l'edifici del mercat cobert³¹.

Els edificis industrials els podríem englobar en dos grups: públics i privats. Aquesta separació té unes raons de tipus funcional, de propietat i de cronologia. L'aspecte de la propietat és evident. En el funcional veiem que mentre els públics són un escorxador i un mercat de carns, les privats incideixen en els dos camps fonamentals de la indústria igualadina: les adoberies i el gènere de punt.

Des de un punt de vista cronològic, els edificis públics es projecten entre 1903-1905 (primera època del modernisme igualadí), mentre que el primer edifici industrial privat el trobem en el 1911 (segona època del modernisme igualadí).

Per tant, aquests tipus d'edificis abasten un període que va desde 1903 (l'escorxador) fins a 1919 (any de la gran proliferació d'adoberies), amb un gran buit que va des de 1905 a 1911³².

Dins d'aquesta tipologia hi trobem els següents autors i edificis:
I. Gili Moncunill: 1903 l'escorxador - 1905 mercat cobert - 1911 Roca nº 7, I. Ros i Ros: 1912 Castella nº 27, I. Colomer: 1914 B.S. Antoni, nº 5, J. Pausas Coll: 1917 B.S. Antoni, 1919 Crehueta nº 17 - 25 - 21.

31. L'edifici del mercat cobert es l'anomenat «Pajarera» edifici construït al mig de la P. de l'Ajuntament, projectat per P. Salvat i Gili Moncunill. Inaugurat el 1910, i derrivat l'any 1963.

32. Aquest buit podria ésser discutible ja que l'edifici del mercat cobert si bé es un projecte de l'any 1905, no s'executa fins el 1910, al que variaria la data de la segona època, en tot ja deiem en la introducció al treball que estudiàvem els edificis segons data de signatura de projecte.

Entre els edificis privats trobem un total de sis que són adoberies, mentre que sols un és del gènere de punt. En els edificis públics hi trobem un escorxador i un mercat cobert de carns.

4.2.3.1. *Adoberies.*

Dins dels edificis que anomenem adoberies hi trobem: 1912, c/Castella n° 24, 1914 i 1917 respectivament B.S. Antoni s/n, n° 5; i en el 1919 els edificis del c/Crehueta n° 17, 21 i 25³³.

Aquests edificis els podem també separar en els dos grups que ja feiem en parlar de les construccions d'estatges: edificis en angle i edificis entremitjaneres.

En el grup d'edificis entremitjaneres en trobem quatre, mentres que en angle dos. Aquesta distribució ens separa també arquitectes. Les indústries adoberes entremitjaneres són construïdes totes per Pausas Coll, mentre que els dos edificis industrials en angle són de Ros i Ros, i de Ignasi Colomer.

Cronològicament aquesta separació també és vàlida ja que les dues indústries en angle seran les dues primeres construccions adoberes modernistes edificades a la ciutat, mentre que les entremitjaneres coincidiran quasi totes en l'any 1919.

Amb tot tant les construccions amb angle com les entremitjaneres pertanyen a la segona època del modernisme a la ciutat, i apart de les diferències estructurals que comporta la localització, tindran la mateixa base decorativa.

Tot el segon període del modernisme igualadí, com ja hem vist, és presidit per una concepció clau: entendre l'estructura com a decoració del edifici, per tant en estudiar aquests edificis ens trobarem que l'aspecte decoratiu s'encavalca moltes vegades en l'estructural.

En els edificis en angle veiem com aixequem per damunt del nivell general la resta de l'edifici, la part que coincideix en la cruïlla dels carrers, aprofitant, que en algunes parts, es permet legalment la construcció a més alçada.

Generalment es parteix dels eixos d'obertures, que en aquest cas seran llargues i estretes per facilitar la circulació de l'aire i possibilitar la fabricació-secatge de la pell.

Els vans dels edificis seran resoltos amb llinda plana a excepció de la planta baixa, que hi trobarem emprats arcs de tipus escarçers, també la projecció a l'exterior dels arcs de descàrrega, elaborats amb totxo.

Aquests dos edificis estan acabats de la mateixa manera amb uns marlets que donen al aspecte acastellat.

Les indústries adoberes col·locades entremitjaneres tindran unes constants lògiques pel fet a que totes, com ja hem dit, són elaborades pel mateix arquitecte, Pausas Coll.

En l'aspecte estructural, hi trobem també les obertures allargades construïdes amb totxos, emprant l'arc escarçà, tant en la planta baixa com en els pisos. Per altra banda el totxo està repetit per un igual en la façana.

33. L'edifici del C/ Crehueta, 21 en la instància del projecte no s'especificà la utilització, nosaltres el col·loquem dins l'apartat de les adoberies per que des d'un primer moment va ésser emprat per aquesta funció.

També trobem per indicar els forjats dels pisos a la façana, és col·locat amb fileres horitzontals que la majoria de vegades no fan cap sanefa.

Aquests edificis són acabats generalment amb una barana que presenta una alternància de buits i plens, que coincideix amb el ritme d'obertures que trobem en la façana. Els buits d'aquesta barana són elaborats amb ferros que no presenten cap particularitat, diferencia dels plens que fets de la pròpia fàbrica de l'edifici tenen una forma de merlets esglaonats.

De tots aquests conjunts d'edificis industrials adobers entremetjaneres en trobem un que surt una mica d'aquestes línies marcades. És el de la B.S. Antoni nº 5, data el 1917, i construït pel mateix Pausas Coll. La diferència més important és que tots els vans de la façana són elaborats amb arcs rampants encarats. Ple demés segueix les línies dels altres edificis.

Per tant, dins l'aspecte estructural els edificis adobers poden veure com estan també regits pels eixos d'obertures, i que aquestes tenen unes formes allargades degut a la funció de l'edifici.

Aquestes obertures són solucionades amb arcs més aviat plans, però no hi ha un predomini clar de la llinda a nivell. L'aspecte decoratiu, com ja hem dit, va intimament lligat a l'estructura de l'edifici.

Degut al període en que trobem aquestes construccions, tindrà com a base el totxo i l'estucat blanc, elements constructius i a la vegada decoratius.

4.2.3.2. *Indústries gènere de punt.*

En el període que estudiem sols tenim una construcció que correspongui a aquesta funcionalitat. Es tracta de l'edifici de Gili Moncunill construït al c/Roca nº 7, l'any 1917. En la instància que acompanya al plànol sols es fa constar que es construïen dues naus industrials, sense indicar-ne la funcionalitat; després varen ésser emprades com a fàbrica de gènere de punt.

Les naus (avui sols en queda una) estan resoltes a dos vessants. Els aspectes modernistes els trobarem a la façana, on juga amb dos elements, el totxo i la pedra. Amb el primer s'hi executa els arcs escarcers mentre que el segon serveix per fer-hi els salmers i les claus de l'arc; a tot això s'hi ha d'afegir l'arrebosat/estucat blanc que dóna un aspecte cromàtic. Solament el color vermell del totxo, i el blanc de l'estucat coincideixen amb els colors generals del període.

4.2.3.3. *l'escorxador*³⁴.

L'edifici de l'escorxador és datat l'any 1903, projectat per P. Salvat i I. Gili Moncunill, per encàrrec de l'Ajuntament d'Igualada; és per tant el primer edifici industrial públic.

L'aspecte estructural més important d'aquest edifici serà la seva monumentalitat; un edifici que ocupa tota una illa, per tant que comença i acaba en el mateix.

34. La història de l'escorxador, es pot veure en EQUIP, 5 - nº 12. *L'ESCORXADOR (1) Història*; Igualada Periódico del Anoia, 5 Agost de 1978. Nº 13 *L'escorxador (2) edifici modernista*; Igualada Periódico del Anoia, 12 Agost 1978.

La estructura d'aquest edifici és de ferro en les seves naus principals, i amb ancavallada de fusta en la resta de l'edifici. Les obertures en gran quantitat, degut a la ventilació obligada en aquests tipus de construccions, són en general resoltes amb arcs escarçers encara que també n'hi trobarem de llinda plana o nivell. El fet més important en l'edifici de l'escorxador és la concepció estructural/decorativa que té, ja que si aquesta idea és la que regeix el segon període del modernisme igualadí, la trobem ja emprada en aquests edificis del 1903. Tot i així veiem, en l'aplatat de pedra que recobreix les façanes, una concessió cap al primer període del modernisme igualadí, donant més importància a un material considerat noble, que a l'estucat, implicant aquest fet una connotació de prestigi.

4.2.3.4. Mercat cobert de carns.

El mercat cobert de carns serà el segon edifici públic construït en aquest període projectat també per P. Salvat i I. Gili Moncunill, l'any 1905.

Aquest edifici surt d'una concepció modernista i entronca més aviat amb les estructures de l'arquitectura «Esteticista» amb el seu corrent racionalista³⁵ emprant el ferro com a únic element.

Amb tot, aquest edifici tenia uns elements decoratius modernistes com la ceràmica i el ferro decorat. Tot i així, potser aquesta construcció és la que més fugí dels plantejaments globals modernistes.

4.2.3.5. Conclusions dels edificis industrials.

En general els edificis industrials modernistes, a excepció dels dos edificis públics, abasten el segon període del modernisme igualadí, fet que com hem vist, els condicionarà decorativa i estructuralment.

Bàsicament poden parlar de tipologia en les adoberies, ja que dels altres grups sols hi tenim un edifici. Tot i així establim unes constants entre les diferents funcionalitats.

Així sense diferències en la funció, aquests edificis tenen uns trets comuns en la ordenació de les obertures, hi observem els eixos que marquen la simetria en l'estructura de l'edifici. Les obertures són solucionades amb arcs de tendència plana com els escarçers, a nivell o pla.

Com elements decoratius, però també estructurals, parlarem del totxo i l'arrebossat blanc propis del període en què englobem aquests edificis. Amb tot s'ha de tenir present que aquesta coherència és deguda en part, pel fet que aquests edificis són projectats quasi tots pel mateix arquitecte.

En general els edificis industrials modernistes estan molt marcats per la seva funció i degut al període que els trobem, aquest fenomen influirà en la decoració, el que dona unes línies molt concretes d'actuació per arquitecte.

35. CIRICI PELLICER, A.- *Un període poc estudiat l'Esteticisme*.- Serra d'Or n° 164. Pag. 410 (50).

4.2.4. Edificis mixtes.

Considerem edificis mixtes, aquelles construccions que en un mateix edifici tenen funcions: estatges i naus industrials.

A Igualada d'aquests tipus de construcció en tenim dos, un de l'any 1916, en el P. Verdaguer nº 1-3, projectat per J.Pausas Coll, i l'altre de l'arquitecte I.Colomer al P. Verdaguer nº 25, projectat l'any 1917.

Aquests dos edificis pertanyen a la segona època del modernisme igualadí, fet que marcarà l'estructura i/o decoració d'aquestes construccions.

En l'aspecte estructural aquests dos edificis tindran un esquema distint, pel fet que cada un té una projecció distinta vers el carrer. El de J. Pausas Coll és un edifici que ocupa un espai en angle, és a dir, un solar en una cruïlla. El d'I.Colomer, és un edifici voltat de jardí.

Per tant, mentre el de J. Pausas Coll segueix l'esquema que ja havíem vist d'enlairar la part corresponent a l'angle o cruïlla; el d'I.Colomer, té una façana dividida en tres cossos, i amb una estructura global simètrica. Tot i així hi ha unes similituds: la 1ª, el fet de tenir la planta baixa ocupada per una indústria i/o comerç i la superior per estatge unifamiliar, la 2ª, la fórmula d'elaborar els forjats de l'edifici, que en els dos casos són solucionats amb revoltó de biga de ferro. Exteriorment, coincideixen els dos edificis, en: que tenen un sòcol de pedra, en la utilització en la barana del terrat imitant merlets, i en les obertures que estan solucionades amb totxos emprant l'arc escarçà, o el de nivell esglaonat. També elabora amb totxo els trencaigües i les barbacanes.

Amb tot, les constants més clares les trobem en el camp decoratiu, on podem observar la utilització dels materials propis de les construccions de l'època, com el totxo i l'arrebossat blanc, també la ceràmica verda encara que amb no molta abundància. Per tant, poder dir que els edificis mixtes si de no coincideixen en l'aspecte exterior, tenen unes semblances amb l'estructura interna (distribució i solucions constructives), i en la decoració exterior, (mode de solucionar les obertures i materials emprats). Tot i així creiem que sols amb dues construccions, és difícil poder-ne treure una tipologia bàsica, i que aquestes si tenen una relació entre elles, és degut a les constants decoratives pròpies del segon decenni de l'arquitectura modernista a la ciutat.

4.3. Arranjament de façana.

Com ja hem dit en els arranjaments de façana sols trobem un tipus de construcció: els edificis d'estatges.

Per tant, en aquest apartat queda més justificat encara el fet que només analitzem la façana, i dintre d'aquesta anàlisi duptem si és vàlid fer una tipologia estructural d'ordenació de la façana degut bàsicament a dos motius, 1ª, pel fet que l'estructura venia ja marcada; 2ª, i potser més important, a les ordenances municipals, que en els arranjaments limitaven molt clarament la creativitat de l'autor. Amb tot intentarem fer una anàlisi estructural/decoratiu dels arranjaments de façana.

4.3.1. Edificis d'estatges

Els edificis d'estatges, que estudiem en els arranjaments de façana, són tots entremetjaneres.

Abarquen un període que va des de 1902 a 1906, és a dir, l'inici i el ple desenvolupament del primer decenni del modernisme igualadí, fet que es reflexarà amb més intensitat en la decoració que en l'estructura formal.

Els arquitectes i les construccions són:

P. Riera Galtés (M. d'obres): 1902 c/R.Nova nº 27 - 1904 c/Soledat nº 53, I. Pujol Brull: 1903 c/S.Isidre nº 13, A. Faceries (M. d'obres): 1903 c/Sole-dat nº 30 - c/G. Vives nº 3-5, I.Gili Moncunill: 1904 c/ S. Isidre nº 10 - c/Nou nº 20, M. Feu Estrada (M. d'obres): 1906 c/Retiro nº 30.

Per un general, estructuralment, aquests edificis tindran una tipologia molt semblant als edificis entremetjaneres de les construccions totals. Tots presenten una simetria en la disposició de les obertures a la façana i en la realització d'aquestes obertures, també trobem que la porta d'accés es col·loca lateralment coincidint en un dels eixos d'obertura, i en paral·lel a la porta, hi trobem una finestra/balcó, que en aquests edificis la majoria de vegades és balcó d'amplit.

Pel que respecta a la forma de solucionar les obertures, aquests edificis presenten més aviat formes planes, com són l'arc concau, l'arc d'espadilla, etc. En general, però, tots els edificis presenten llinda plana a excepció dels dos de P. Riera Galtés. Els acabaments de les façanes no presenten constants, generalment els edificis són acabats en terrat i aquest fet és reflexat a la façana per la barana; aquesta adoptarà formes distintes, no podent-se establir una tipologia base. Tot i així podem dir que les baranes d'aquests edificis tendeixen a les formes sinuoses tant dels materials de fàbrica com dels ferros que les formen.

En les constants decoratives tampoc no hi trobem una tipologia clara, dels elements que analitzem en aquests edificis sols l'esgrafiàt i els ferros decorats al balcó, els trobem en cinc de les vuit construccions estudiades; els altres elements, ceràmica , rajola decorada, relleu, etc.no els trobem quasi representats en aquestes construccions, coincidint com a molt en dos o tres construccions.

Per tant, creiem que aquests edificis no tenen una estructura tipificable clara, com la podríem veure en les construccions totals entremetjaneres, si bé hi veiem la simetria d'obertures o la utilització de l'esgrafiàt, no trobarem ni constants en els arcs emprats, ni en els altres materials decoratius, pel que deduïm que aquests edificis tenen més punts de contacte degut a la concepció arquitectònic-decorativa general de l'època, que no per la relació de materials i de formes que tenen entre ells.

4.4. Conclusions als edificis agrupats per funcions.

La primera conclusió a la qual arribem amb aquesta anàlisi, és que sols podem parlar de tipologies en els edificis d'estatges, i en les adoberies a causa principalment d'un factor; la quantitat de construccions de què disposem per fer l'anàlisi. Tot i així podem veure com aquestes construccions presenten uns esquemes similars a causa de la rigidesa de les ordenances, i aquestes tenen una influència més forta en els arranjaments de façana que en les construccions totals.

Un punt en comú de tots els edificis serà els eixos d'obertures que marcaran qualsevol façana, tant si és construcció total com arranjament. Aquest comporta en la majoria dels casos a una simetria, tant en les obertures, com en l'estructura global de l'edifici, sobretot si són arrenjaments. Els únics edificis que en l'aspecte general marxaran d'aquest plantejament seran els que col·locats en una cruïlla de carrers donen a l'edifici la forma d'angle. Tot i així aquets presenten en la majoria dels casos paral·lelisme en les obertures, si individualitzem les façanes. Quant a la col·locació, observem que la majoria de les construccions són entremitjaneres, que quasi no es donen edificacions privades soles, i que el nombre d'edificis en angle és considerable i es dona en quasi tots els tipus d'edificis.

QUADRE RESUM DELS EDIFICIS SEGONS LA SEVA COL·LOCACIÓ.

C. Totals	Entremitjaneres	Angle	Soles	TOTAL
Estatges	7	1		8
Torres		2		2
Indústries				
Adoberies	4	2		6
Teixits		1		1
Escorxador			1	1
Mercat			1	1
Mixtes		1	1	2
TOTALS C.T.	11	7	3	21
Arranjaments				
Estatges	8			8
TOTALS	19	7	3	29

Globalment podem dir que les obertures en totes les tipologies són de tendència plana la totalitat de les construccions està presidida per les llindes a nivell o planes o per arcs com l'escarçer. Els arcs més atrevits estaran col·locats a la planta baixa, no establint unes constants entre tipologies, ja que cada arc d'aquest tipus no seran emprats en més d'una ocasió. En la decoració hi juga un paper molt important, tal com ja hem vist en parlar tipus per tipus, l'època en què es construeixen aquests edificis.

Les construccions que formen part del primer decenni del modernisme igualadí, no tindran unes decoracions tant repetitives, degut principalment a dos factors: 1er la quantitat més gran d'elements decoratius que utilitza, i 2^{on} la diversitat d'arquitectes i mestre d'obres que hi trobem.

Les construccions del segon decenni del modernisme igualadí, tenen una coherència formal i decorativa concisa, degut a les propostes que manen conceptualment aquest moment de l'arquitectura: l'estructura com a decoració, limitant els elements a la façana, influint-hi també el nombre reduït d'arquitectes que hi intervenen.

Per tant i resumint podem dir, doncs, que si bé per funcions podem separar els edificis marcant tipologies, aquestes flaquejaran en el moment de la seva

anàlisi interior, degut possiblement a la llibertat compositiva que comporta un moviment com el modernisme, on s'inclueixen aquests edificis estudiats.

Pensem també que aquest fet, pot ésser motivat per a la diversitat de models en què s'inspiren els autors locals. Per tant, creiem que no es pot parlar d'unes constants entre les tipologies que tenim en el modernisme igualadí, i que si trobem unes semblances, aquestes no són donades per les estructures (a excepció dels eixos d'obertures), sinó pels elements decoratius. Pel que, i tal com deiem en la introducció en aquest apartat, en un moviment com el modernisme no podem oblidar, ni deixar per anàlisis ulteriors, l'aspecte estètic, que en alguns moments, i concretament aquí a Igualada, jugarà un paper important en l'estudi estilístic/tipològic del moviment.

5. LES ARTS DECORATIVES EN L'ARQUITECTURA MODERNISTA A IGUALADA.

5.1. Introducció.

En aquest apartat, intentarem d'analitzar els elements que de les arts decoratives modernistes tenim a l'arquitectura de la ciutat.

Aquestes arts decoratives són incorporades, i la majoria de vegades, per l'arquitectura. Dins l'àmbit local aquest fet, és una constant que quasi es limita a la façana. Per això analitzar el modernisme a Igualada era analitzar unes façanes considerades monumentals grafismes que adscriuen l'edifici a l'estil.

En estudiar les arts decoratives en l'arquitectura a Igualada, ens veiem obligats, com en molts altres camps, a separar els dos períodes del modernisme igualadí, ja que cada període ens aporta uns elements distints.

Així entre els elements del primer període trobem: el relleu, la ceràmica, els ferros decorats, etc. En el segon període analitzarem: el totxo, la ceràmica, etc.

Podem veure com entre el primer i el segon període hi ha un canvi de valors fundamental, motivat per un canvi d'estil i de concepció decorativo-arquitectònica, que potser és paral·lela al canvi que suposa en un Puig i Cadafalch passa de l'edifici Amatller a la casa Trinxet.³⁶

En analitzar doncs aquest apartat tindrem en compte els dos moments de l'arquitectura igualadina, i estudiarem els seus elements per separat.

5.2. Les arts decoratives del primer període.

Dins aquest període hi col·loquem, les edificacions igualadines construïdes entre 1900-1908, més dues que si bé corresponen cronològicament al segon període, responen a l'estètica del primer, que són: P. Verdager n° 100 (1912), i S. Roc n° 10-12 (1913); en total, doncs, 18 edificis.

En aquests edificis de la primera època podem parlar de: relleu, ceràmica, ferros, decorats, esgrafiats, elements de fusteria i sostres pintats.

36. CIRICI PELLICER, A.- *Puig i Cadafalch, Somni, civilització i riquesa (1867-1936)*. - Serra d'Or 1968. Pag. 70.

5.2.1. Relleu.

Pel que afecta al modernisme a Igualada no és pot parlar ni d'estructura exempta ni relleu en sí mateix, ja que totes les representacions escultòriques de la ciutat en aquesta època, les trobem sempre com a complement de l'arquitectura, tant en els elements funcionals (capitells, llindes), com en els elements decoratius (brancals, finals d'edificis, interiors de timpans o trencaigües). Per tant el relleu, l'estudiarem com una de les arts decoratives de l'arquitectura, potser la més característica del modernisme.³⁷

Aquest element el trobarem ja en el primer edifici modernista que es construeix a la ciutat; és emprat per quasi tots els arquitectes de l'època, generalment amb temes florals o fruiters; tot i així hi trobem representacions d'animals fantàstics en l'edifici del C/ S. Maria n° 10, potser degut a les influències dels animals mostres de la casa Amatller, com també representacions humanes en la construcció de la R.S. Isidre n° 37, que omplara l'interior del timpà de la tribuna.

Globalment el relleu en aquests edificis tenen una representació goticista, amb poca estilització dels seus elements, i amb més representacions de fulles que de flors. La seva col·locació en les façanes està supeditada a l'estructura de l'edifici i com a complement d'aquesta, no trencant l'harmonia que a Igualada és interpretada simètricament, i que era incorporada a tots els edificis.

Per finalitzar, hem de fer una distinció en el moment de parlar de relleu. Es tracta de tenir en compte els que realment són picats amb pedra, o els falsificats amb motllures de guix i aplicats a la façana; aquests últims abunden a Igualada, tan en les construccions totals com en els arranjaments.³⁸

5.2.2. Ceràmica i rajola decorada.

La ceràmica i la rajola decorada, com elements decoratius, és també un dels trets comuns en quasi totes les façanes dels edificis d'aquest període.

Bàsicament en trobem de tres tipus: motius ceràmics amb relleu, ceràmica de reflexos metàl·lics, i la rajola decorada. Encara que tècnicament en el procés d'elaboració aquests productes siguin diferents, l'ús que se'n fa en l'arquitectura igualadina és idèntic; s'empra per resaltar, i a la vegada decorar les parts estructurals de la façana.

Per tant, la col·locació de la ceràmica i la rajola decorada tal com veiem ja en el relleu, està supeditada a l'estructura de l'edifici, i la trobem en els brancals i llindes de les obertures, marcant a la façana els forjats dels quals es destaca per la seva singularitat.

37. CIRICI PELLICER, A. - *El arte modernista catalán* Aymà, 1951. Pag. 183.: La decoración escultórica constituyó en realidad la base de lo más característico en el arte modernista, y particularmente en la arquitectura.
38. CIRICI PELLICER, A. - Obra citada. Pag. 182.: al parlar d'aquest tipus de falsificació les situa en construccions de segon ordre, a Igualada aquesta distinció no és tan clara, el que demostra que per altra banda la pobresa del moviment modernista igualadí.

En general el tema representant és floral en tots els tres tipus; tot i així, en la ceràmica de reflexos metàlics les formes són menys estilitzades que en les rajoles decorades, aquestes, i concretament les emprades al carrer de la Soletat n° 10, recorden les utilitzades per Gallissà en l'edifici del C/ S. Domènech del Call a Barcelona.³⁹ Cromàticament en aquest període no tenim unes constants, sobretot en el camp de la rajola decorada, que en cada ocasió tindrà uns caràcters distints. Els motius ceràmics amb relleu són quasi sempre els mateixos i de color verd, mentre que la rajola emprada de reflexos metàlics és quasi sempre igual o de color vermellós fort. Per tant, podem dir, que la ceràmica i la rajola decorada, és un element singular en la decoració modernista igualadina, que no és emprat per recobrir grans paraments sinó que col·locat moltes vegades com a peces individualitzades ressaltant els valors que en sí té aquest element.

5.2.3. *Ferros decorats.*

Els ferros decorats els tenim en dotze edificacions locals modernistes, generalment formant balcons, reixes, portes i en ocasions baranes d'escala.

El primer edifici en el qual trobem aquest element, és també el primer edifici de I. Pujol Brull l'any 1902 quan trobarem les primeres reixes d'una certa qualitat decorativa.

Aquesta modalitat decorativa no és tan emprada com les anteriors; sobre un total de 18 edificis sols els trobem en 12. En general, els temes geomètrics són barrejats amb florals emprant-se tots dos sense distincions. L'edifici que té aquests elements amb unes característiques més pròpies de l'estil és l'arranjament de façana de I. Gili Moncunill l'any 1904, a la R. St. Isidre, n° 10, on trobem elements florals i animals fantàstics, uns col·locats a la barra i els altres en els contraforts que l'aguanten.

També he de fer esment de l'única barana d'escala que trobem amb aquestes característiques, es tracta del edifici del C/ R. Nova n° 27, de P. Riera Gal·tès, de l'any 1902. En general podem afirmar que els ferros decorats a Igualada són poc creatius, produint-s'hi una monotonia degut a la poca singularitat d'aquest element decoratiu.

5.2.4. *Esgrafiats.*

Els esgrafiats són uns elements poc usats en el modernisme igualadí. Dels 18 edificis que analitzem sols en trobem 7.

Cronològicament té la seva primera manifestació a la ciutat l'any 1902 (R. Nova n° 27). En general, el trobem emprat entre 1902-1905; té doncs una vida curta, i centrada en els inicis del modernisme igualadí. S'emprarà preferentment en els arranjaments de façana més que no pas en les construccions totals.

El podem trobar, tant en bandes horitzontals estretes que marquen els diferents pisos a la façana, com ocupant tota una façana com a única decoració d'aquesta.

39. CIRICI PELLICER, A.- *La ceràmica catalana*. Destino Barcelona 1977 pag. 420.

Recobrint tota la façana el trobarem poques vegades; sols dos arranjaments tindran aquesta particularitat, el situat a la R. Nova nº 27 (1902) , i el de la R. Gral Vives nº 3-5. Ambdós presenten caràcters florals tenen tendència a l'estilització, i són aportacions més notables de l'esgrafiats a la ciutat.

La temàtica floral es dona en quasi tots els esgrafiats, i més o menys geometrizada, la trobarem tant en els esgrafiats exteriors com en els que el sòcol d'alguna entrada. Resumint, direm que l'esgrafiats modernista a Igualada és poc representatiu, i que si té algun exponent important, aquest és un cas aïllat en la visió general de l'arquitectura modernista a la ciutat.

5.2.5. Elements de fusteria.

En els edificis d'aquest primer període sols tenim un element de fusteria; es tracta de les portes, tant la principal del carrer, com la dels pisos.

Amb tot sols trobem aquest element en 4 dels 18 edificis estudiats, el que ens dona una representativa d'aquesta especialitat decorativa en l'arquitectura de l'estil. La temàtica també en aquest cas és floral, encara que molt estilitzada, generalment presenta unes formes asimètriques en la porta principal, a diferència de la dels pisos.

Tot i així la composició és semblant, ja que parteix d'una complexitat de línies geomètriques, tendents a la curva, per acabar amb unes insinuacions florals.

D'aquest conjunt d'elements de fusteria s'ha de destacar la porta del carrer de l'edifici de la Soletat nº 30.

5.2.6. Sostres pintats⁴⁰.

Els sotres pintats, en les entrades dels edificis estudiats són poc usals. De les 18 construccions comentades sols en tenim 3, i degut a que una presenta dues entrades, trobem un total de 4 sotres. D'aquests 4, 3 mantenen una mateixa línia temàtica, la decoració floral, mentre que sols un presenta figures animals (C/. St. Roc, 10-12).

Si cromàticament no presenten una homogenitat per la raó que en cada cas hi ha uns caràcters distints, en canvi des d'un punt de vista compositiu, tots els sotres tenen una asimetria.

5.2.7. Conclusions a les arts decoratives del primer període.

Dins d'aquest període hem analitzat 6 elements que són els que considerem més representatius de l'arquitectura en aquesta primera època.

No vol dir que tots aquests elements els trobem en totes les edificacions; els més repetits són la ceràmica, la rajola decorada i els ferros decorats, que els trobem en 11 dels 18 edificis analitzats.

El relleu sols el tindrem en 10, mentre que els esgrafiats, elements de fusteria, i sotres pintats, en 7, 4, i 3 respectivament.

40. EQUIP, 5.- Nº7 *Els sotres Modernistes*.- Igualada Periódico del Añoia, 1 Julio de 1978, nº 2502.

Si observem edifici per edifici, veurem com la mitja general està en la utilització de 2 o 4 elements en cada edifici; sols un en té 5, mentre que no en trobem cap que presenti els 6. Podem observar també unes diferències entre les construccions totals i els arranjaments de façana. En els primers hi ha més homogeneïtat a l'hora d'emprar els elements, per exemple en tots, excepte els edificis industrials públics, hi trobem el relleu com a element decoratiu. La ceràmica, també serà emprada en totes les construccions, excepte l'edifici de la P. d'Espanya nº 1.

Pel que fa als arranjaments els 2 elements utilitzats són: l'esgrafiats, i els ferro decorats, ambdós els trobem en 5 dels 8 edificis analitzats.

La constant temàtica és generalment floral o geomètrica; tot i així, la part geomètrica i floral s'barregen moltes vegades obtenint conjunts florals geomètritzats sobretot en el camp de l'esgrafiats.

En resum podem observar, com aquests elements són generalment col·locats per atreure l'atenció, prop de les estructures, però sense formar part d'aquesta estructura, sols decorant-la perquè podem dir que són elements de reclam, però també de prestigi, idea que hem mantingut al llarg del treball.

5.3. Les arts decoratives en el segon període.

Les arts decoratives en aquest segon període del modernisme igualadí, s'apliquen amb conceptes distints degut als nous criteris estètics que s'empren a la ciutat.

En presidir tota aquesta època els criteris racionals de l'estructura com a decoració, fa que no trobem quasi elements de les arts decoratives o que aquestes es donin molt aïlladament, i que sols el totxo com element decoratiu/estructural sigui una constant en aquestes construccions.

Aquest segon període, que engloba els anys 1910-1919, presenta més homogeneïtat formal, tant pels materials emprats com pel nombre d'arquitectes que hi treballen. Per tant, en aquest apartat solament analitzem com element decoratiu el totxo. A més farem un apartat, on hi englobarem també aquells elements de les arts decoratives que es troben en poques ocasions.

5.3.1. El totxo.

El antecedents del totxo com element decoratiu i a la vegada funcional, el trobem ja en la primera època, concretament en l'escorxador, i en la façana posterior del C/ S. Marià nº 10. Tot i així el concepte en la utilització que aquests elements tenia en aquells edificis, i en els que ara analitzem, en aquest període, el considerem distint; ja que en el primer recuperariem els conceptes del totxisme tradicional desenvolupat per un Domènech i Montaner, i a la llarga aplicat amb la màxima expressivitat per Cèsar Martinell, mentre que en el segon període s'incorpora el totxo amb un criteri dels «revivals» que segons en quins moments, i degut als jocs expressius que se'ls hi dona, sembla estar més en la línia estecista d'un Vilaseca.

Aquest element el trobem en tots els edificis que analitzem sense cap diferència entre funcionalitats. Està col·locat quasi sempre en els bracals i llindes de les obertures, encara que en algun edifici el podem trobar com a pur element

decoratiu. La incorporació d'aquest element fa canviar el concepte decoratiu; aquests ja no són aplicats a la façana, sinó que en formen part.

5.3.2. Altres elements decoratius d'aquest segon període.

Dins aquests apartats hem de parlar bàsicament de dos elements: ceràmica i feros decorats. La ceràmica, la trobem en 3 edificis, un entremetjaneres i els altres 2 mixtes; sempre és de color verd i en general col·locada en el llindar de les obertures. En l'edifici entremetjaneres (Soletat, 66), hi trobem també motius ceràmics amb relleu, representant unes flors estilitzades. Els feros decorats els trobem en 4 construccions, 2 edificis entremetjaneres, 1 mitx i 1 indústria.

De totes aquestes construccions és la indústria la que té les realitzacions més importants; unes estructures geomètriques semblants a les que F. Granell col·loca en l'edifici del C/ Ample.⁴¹

Per tant aquests 2 elements seran els únics decoratius que trobarem en aquest període; no seran molt carregats, i ocuparan també de vegades uns aspectes funcionals.

5.4. Conclusions de les arts decoratives.

Com hem comprovat, les arts decoratives en l'arquitectura van lligades als períodes del modernisme igualadí, diferenciant-se molt clarament cada moment arquitectònic per la manera d'aplicar-hi aquestes arts.

Així podrien dir que en primer període s'estableix un paral·lelisme entre el recargament d'elements a la façana, llur complicació, i el prestigi que es vol donar amb aquestes formes de decoració. Per tant, podem dir que a més utilització d'elements, més prestigi social obtenia l'edifici, el que ens porta a una valoració sociològica de l'arquitectura com a símbol de poder.

El segon període es presidit per la funcionalitat, i per tant poca decoració, els elements emprats tenen la vertent, que ja hem dit, estructurals/decoratius.

Pel que fa referència a la temàtica podem dir que els temes geomètrics són molt abundants, però també els florals tenen un lloc destacat.

La part cromàtica és molt complexa o distinta per cada una de les dues èpoques degut als materials emprats; si en el primer període no és possible assenyalar uns colors determinats, en la segona època podem dir que el blanc i vermell són una constant del període.

Com a resum que les arts decoratives modernistes juguen un paper important en el modernisme local, que moltes vegades donaran a l'edifici el seu caràcter modernista és a dir, que en aquestes construccions destacaran més pels elements decoratius que per les estructures emprades.

41. CIRICI PELLICER, A.- *El arte modernista catalán*.- Aymà -Barcelona 1951. Pag. 282.

6. CONCLUSIONS A L'ARQUITECTURA MODERNISTA A IGUALADA.

L'evolució de l'estil a la ciutat el podem englobar en dos períodes: el primer que va des de 1900 a 1908, i un segon des de 1911 a 1919.

La divisió d'aquests dos grans períodes ve motivada per varies raons; una l'estilística, la forma de decorar les cases; l'altre el tipus d'edificacions que anirà molt lligada a qui construeixi aquest edifici és a dir, a l'aspecte sociològic.

En el primer període, que coincideix amb l'època més esponsorada del modernisme barceloní, es construeix a Igualada un total de 16 edificacions dels quals 14 eren deguts a la iniciativa privada mentre que 2, (l'escorxador i el mercat cobert) a la pública.

En aquest període els anys de més edificabilitat seran els 1903 i 1904, amb un total de 8 construccions.

Les 14 construccions d'iniciativa privada són tot edificacions entremetjaneres-estatges, a excepció d'un xalet, dóna a entendre això que la construcció en aquesta primera època s'en camina cap a l'edificació o arranjament de façana dels edificis particulars, on els propietaris, comerciants per un general, intentaren reflexar en les seves façanes, el seu status social. Per aquest motiu en la primera època els materials emprats a la façana seran motius decoratius per ressaltar les formes estructurals com els balcons, les finestres, i les portes.

La decoració serà basada en les arts industrials, com la rajola i la ceràmica decorada o en l'artesà popular com els forjats, l'esgrafiats, i el relleu de pedra picada, aquesta decoració tindrà sempre un caràcter floral i geomètric.

En tota aquesta primera època hi mancarà el totxo, element que en les construccions privades sols el trobarem en una façana principal mentre que s'emprarà en l'escorxador i en una façana posterior. En canvi hi trobarem una utilització quasi massiva del carreu (real o simulat) per cobrir les façanes davanteres, en un intent de buscar un element que certifiqui una arquitectura solvent.

Per tot això, els arquitectes i mestres d'obres a aquesta primera època: P. Salvat, J. Alsina Arus, I. Gili Moncunill i S. Oller Pedrol, estaran lligats a un corrent Ruskinia dins el modernisme general i tindràn influències de Puig i Cadafalch o de Domènech i Montaner.

El segon període en el modernisme local va des de 1911 a 1919, en aquesta segona època trobem un total de 13 edificis, tots ells construccions totals.

D'aquests 13 edificis, 3 corresponen a entremetjaners, 2 a edificis mixtes, un «solarium», i 7 indústries. Els anys de més edificabilitat seran 1917 i 1919. En aquesta segona època podem observar com s'ha incrementat el nombre d'indústries, que junt amb els edificis mixtes (indústria-estatge) tenen un total de 9 exemplars.

Respon aquesta segona etapa del modernisme local, a un planteig diferent; el propietari promotor també buscarà una arquitectura de prestigi, però aquesta, no serà enfocada de mode unilateral al seu propi estatge, sinó també a la construcció de les seves indústries.

Aquesta segona part és capitalitzada pels adobers que dels 13 edificis construïts tenen sis adoberies sobre un total de 7 indústries, i els 3 edificis d'estatges.

Estilísticament aquest període presenta, per un cantó edificis que respondran a l'estètica del modernisme del primer període com són el de C/ S. Roc nº 10-12 i el del P. Verdaguer nº 100, mentre que els altres tendiran cap els nous

planteigs de l'estil, i presentaran un fet comú en tots ells, el totxo en la façana principal.

La incorporació d'aquest material tindrà una línia ascendent, que bé li podem trobar els seus ascendents en construccions del primer període, no començarà a tenir una certa força fins l'entrada de dos arquitectes, que marcaran la línia estilística d'aquesta segona etapa, en tracta de Pausas Coll i I. Colomer. Cronològicament aquest fet abarcarà un període que va des de 1912 (primera adoberia que s'incorpora el totxo) fins 1919, quant hi ha una grant edificabilitat industrial a la ciutat, la façana en aquest període es despulla de ornaments, i dels elements estructurals, són a la vegada els decoratius.

Aquest criteri és aplicat indistintament en tot tipus de construcció tant industrials com d'estatges, el que suposa un canvi de mentalitat en l'ambient, doncs un producte considerat poc solvent és incorporat a una arquitectura de prestigi.

Per tant podem observar com l'arquitectura del primer i del segon període responen a interessos diferents tant estilísticament com socialment.

Estilísticament si bé, el modernisme local començarà amb 12 anys de diferència al moviment a Barcelona,⁴² mantindrà un paral·lelisme encara que sempre retardat del moviment general i a igual que la capital, partirà de formes més decoratives per evolucionar cap a la simplificació. Socialment cada època respondrà a una burgesia determinada la primera comerciants i agricultors, en la segona, els adobers, que enriquits per la guerra del 1914 podran rodejar-se d'una arquitectura sumptuària, però totes dues necessitaven «l'art dels arquitectes modernistes, ja que tenien la seguretat que una bona arquitectura és un símbol d'alt standart social».⁴³

42. Veure nota nº 1

43. BOHIGAS, Oriol.- *Reseña y catálogo de la arquitectura modernista*. - Lumen-Palabras en el tiempo. Pag. 242.

Quadre que assenyala els elements decoratius estudiats en el primer període.

DECORACIÓ. 1er Període

Construccions Totals

Entremitjaneres

Any	Carrer Nº	Ceràmica/		Ferros		Elements Sostres		Totals	Individuals	Arquitecte
		Relleus	Rejola	Esgrafiats	Decorats	Fusteria	Pintats			
1900	S. Ferran, 48	X	X		X			3	J. Alsina	Arus
1902	S. Isidre, 37	X	X					2	J. Alsina/Pedrol	Oller
1903	Soletat 10	X	X		X	X		4	I. Gili Moncunill	
1905	Custiòl	X	X	X	X		X	5	I. Gili Moncunill	
1908	S. Maria, 10	X	X					2	I. Gili Moncunill	
1913	S. Roc, 10/12	X	X	X			X	4	J. Pausas	Coll

Torres

1901	P. Espanya, 1	X			X			2	Pujol	Brull
1912	Verdaguer, 100	X	X					2	Masdeu	(M.O.)

Industrials

Públics

1903	Escorxador		X		X			2	P. Salvat/I. Gili	M.
1905	Plaça		X		X			2	P. Salvat/I. Gili	M.

Arranjaments

Entremitjaneres

1902	R. Nova, 27		X	X	X	X		4	P. Riera Galtés	(M.O.)
1903	S. Isidre, 13		X	X	X	X		4	P. Riera Galtés	(M.O.)
1903	Soledat, 30		X	X	X			3	Pujol	Brull
1903	G. Vives, 3/5			X	X	X	X	4	A. Faceries	(M.O.)
1904	S. Isidre, 10	X			X			2	I. Gili Moncunill	
1904	Nou, 20			X	X			2	I. Gili Moncunill	
1904	Soledat, 53			X	X			2	P. Riera Galtés	(M.O.)
1906	Retiro, 30	X						1	Feu Estrada	
Total		10	11	7	12	4	3			

Quadre que assenyala els elements decoratius estudiats en el segon període.

DECORACIÓ. 2^{on}. Període.

**Construccions
Totals
Entremetjaneres**

Any	Carrer	Nº	Totxo	Ceràmica	Ferros decorats	Totals Individuals	Arquitecte
1917	Soledat, 66		X	X	X	3	Ignasi Colomer
1919	Concepció, 10		X		X	2	J. Pausas Coll

Mixtes

1916	P.Verdag. 1/3		X	X			J. Pausas Coll
1917	P.Verdag., 25		X	X	X	3	Ignasi Colomer

Industrials

Privats

1911	Roca, 7		X			1	I. Gili Moncunill
1912	Sol, 24		X		X	2	J. Ros i Ros
1914	B.S.Antoni		X			1	Ignasi Colomer
1917	B.S.Antoni, 5		X			1	J. Pausas Coll
1919	Crehueta, 25		X			1	J. Pausas Coll
1919	Crehueta, 17		X			1	J. Pausas Coll
1919	Crehueta, 21		X			1	J. Pausas Coll

Total 11 3 4

